Staatstoezicht op de Mijnen
Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

> Retouradres Postbus 24037 2490 AA Den Haag

De staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat
dr. J.A. Vijlbrief
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG

Staatstoezicht op de Mijnen

Bezoekadres
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Postadres
Postbus 24037
2490 AA Den Haag

T 070 379 8400 (algemeen)
F 070 379 8455 (algemeen)

info@sodm.nl
www.sodm.nl

Behandeld door
[redacted]
[redacted]

Ons kenmerk
26716457

Uw kenmerk
PDGGO-DSGG / 26599625

Bijlage(n)

Datum 22 maart 2023
Betreft Advies SodM over de voorgenomen sluiting van productielocaties van het Groningen-gasveld per 1 april 2023

Hooggeachte heer Vijlbrief,

Op 13 maart 2023 heeft u mij verzocht te adviseren over de veiligheidsrisico's als gevolg van het langer openhouden van zes van de elf productielocaties in het Groningen-gasveld en de verhoging van de gaswinning met 0,4 miljard Nm^3 in het huidige gasjaar die daarmee gepaard gaat. In deze brief vindt u mijn advies.

Naar mijn oordeel is de veiligheid in Groningen momenteel onvoldoende geborgd. Voor het herstel van het vertrouwen van de inwoners in Groningen en gezien de doelstelling uit de Wet minimalisering van de gaswinning in Groningen, is het noodzakelijk om het Groningen-gasveld zo spoedig mogelijk te sluiten.

Bovendien wordt niet aannemelijk gemaakt dat de productielocaties open moeten worden gehouden om te kunnen voldoen aan de wettelijke voorschriften voor leveringszekerheid en het veiligheidsbelang van de eindafnemers van de laagcalorische gasmarkt. Ook is niet onderbouwd of en zo ja, in welke mate veiligheidsrisico's ontstaan als onverhoopt niet alle afnemers van hoogcalorisch gas beleverd kunnen worden. Het afgelopen jaar zijn er geen veiligheidsvraagstukken ontstaan als gevolg van tekorten op de hoogcalorische gasmarkt en de gestegen gasprijzen. Vooralsnog betreft het daarmee een niet nader bepaald financieel risico dat zich in de toekomst kan manifesteren. De wet schrijft voor dat u het "*veiligheidsbelang en het maatschappelijk belang dat verbonden is aan het niet kunnen voorzien van eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas*" tegen elkaar afweegt. De veiligheid is voor de Groninger al lange tijd feitelijk niet geborgd.

Ik adviseer u dan ook om niet terug te komen op uw voornemen om de zes productielocaties vanaf 1 april 2023 te sluiten, zoals opgenomen in het vaststellingsbesluit 2022/2023. Anders zal de impact van het openhouden van de productielocaties op het vertrouwen in de overheid van de Groningers groot zijn, en mogelijk gevolgen hebben voor hun gezondheid en gevoel van veiligheid.

Dit advies is als volgt opgebouwd. Als eerste ga ik in op de vraag die u mij heeft voorgelegd. Vervolgens wil ik u dringend wijzen op een aantal andere constateringen over (de reikwijdte van) het advies van GTS en ten slotte wil ik benadrukken dat de veiligheidsrisico's voor de inwoners van Groningen zullen verminderen als u overgaat tot het sluiten van de zes productielocaties vanaf april 2023.

Vraagstelling
Op 13 maart 2023 heeft u mij gevraagd u te adviseren over de veiligheidsrisico's bij het mogelijk openhouden van alle elf bestaande productielocaties en de verhoging van de gaswinning in het huidige gasjaar met 0,4 miljard Nm^3 als gevolg daarvan. In het bijzonder vraagt u mij om mijn oordeel over de seismische veiligheidsrisico's en hoe deze vergelijken met de seismische veiligheidsrisico's zoals die eerder in kaart zijn gebracht voor het winningsniveau van 2,8 miljard Nm^3.

Een verhoging van de gaswinning van 0,4 miljard Nm^3 betekent dat alle, nog in gebruik zijnde, productielocaties in het Groningen-gasveld tenminste nog open blijven in het huidige gasjaar. Dit gasjaar eindigt 1 oktober 2023.

Om de veiligheidsrisico's te beoordelen kijkt SodM naar de veiligheid van gebouwen, de invloed van de gaswinning op de gezondheid en welbevinden van de inwoners van het aardbevingsgebied en naar de voortdurende schade als gevolg van de gaswinning.

In reactie op uw vraag heb ik dit advies opgesteld. Ter onderbouwing van mijn advies, maak ik gebruik van een aantal juridische bepalingen. Ter volledigheid heb ik die bepalingen hieronder uiteengezet. In het hoofdstuk daarna ('Veiligheidsbelang staat voorop') ga ik in op de beantwoording van uw vraag.

Relevante juridische bepalingen
Mijn advies is opgesteld in het licht van artikel 52d, vierde lid, van de Mijnbouwwet. Op grond van dit artikel kan de minister (lees: staatssecretaris Mijnbouw) de operationele strategie wijzigen indien dat gerechtvaardigd wordt door het veiligheidsbelang of het maatschappelijk belang verbonden aan het niet kunnen voorzien van eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas. Uit dit artikel volgt dat de minister onder meer de veiligheid van de bewoners in Groningen moet afwegen tegen het belang van leveringszekerheid bij het wijzigen van de operationele strategie.[1]

Onder het veiligheidsbelang wordt op grond van artikel 52a van de Mijnbouwwet verstaan: "*de veiligheidsrisico's voor omwonenden als gevolg bodembeweging veroorzaakt door de winning van gas uit het Groningenveld en de veiligheidsrisico's als gevolg van het niet kunnen voorzien van eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas*".

[1] Zie voor de door de Minister af te wegen belangen, artikel 52d, tweede lid, Mbw.

Met leveringszekerheid wordt bedoeld dat "*eindafnemers van gas op het juiste moment en in de juiste kwaliteit (laag- of hoogcalorisch) en met de benodigde hoeveelheden worden beleverd, ook wanneer de vraag hoog is*".[2]

Daarvoor stelt GTS jaarlijks een raming op grond van artikel 10a, eerste lid, sub q, van de Gaswet waarin de in een gasjaar benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas en de daarvoor benodigde capaciteit is berekend. Alle beschikbare middelen en methoden die deze hoeveelheid minimaliseren, worden daarbij betrokken. GTS is op grond van artikel 10a, veertiende lid, van de Gaswet verplicht om zijn taken zo uit te voeren dat het optimaal bijdraagt aan het minimaliseren van de winning van gas uit het Groningen-gasveld.

Veiligheidsbelang staat voorop

In Groningen moet het net zo veilig zijn als elders in Nederland. Concreet perspectief voor bewoners die wachten op duidelijkheid over de veiligheid van hun huis en een tijdige en adequate afhandeling van mijnbouwschade, zijn hierbij heel belangrijk.

Het is niet veilig

Het is op dit moment niet veilig in Groningen. In haar voortgangsrapportage 2021-2022 heeft SodM haar de meest actuele beoordeling van de veiligheid in Groningen gegeven. In de voortgangsrapportage concludeert SodM:

> *"In de huidige situatie is de veiligheid van de inwoners van Groningen onvoldoende geborgd. De versterkingsopgave loopt ver achter. Er zijn duizenden adressen die versterkt moeten worden. Op dit moment worden zelfs met de nieuwste beoordelingsmethoden nog steeds adressen als niet voldoende veilig beoordeeld en wordt geconstateerd dat ze versterkt moeten worden. Daarnaast zijn er veel gebouwen (waarvan een deel ook in de versterkingsopgave zit) met bouwkundige schade waarvan de afhandeling lang kan duren. Bovendien kunnen versterkte gebouwen en gebouwen waarvan de schade is hersteld, nieuwe schade opdoen als gevolg van de gaswinning. Hierdoor is de gezondheidsschade het afgelopen jaar toegenomen. Als gevolg van de discussie over de mogelijke inzet van het Groningen gasveld als gevolg van de energiecrisis neemt de onzekerheid verder toe. De gezondheidsrisico's zijn nog steeds substantieel."*[3]

Voor de veiligheid van gebouwen laat de analyse van TNO[4] daarnaast zien dat een keuze tussen de verschillende scenario's niet onderbouwd kan worden op basis van de analyse van de gebouwveiligheid. In beide scenario's is het proces van drukvereffening leidend voor de ontwikkeling van de seismiciteit en daarmee de berekende seismische dreiging en het risico.

---

[2] Tweede Kamer, vergaderjaar 2017-2018, Wijziging van de Gaswet en van de Mijnbouwwet betreffende het minimaliseren van de gaswinning uit het Groningenveld 34957, nr. 3, p. 2.

[3] SodM (2022). Voortgang van de versterkingsopgave en de afbouw van de gaswinning ('21-'22); Jaarlijks voortgangsverslag van het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM), d.d. 23-06-2022, p. 9.

4 TNO (2023). Publieke seismische dreigings- en risicoanalyse Groningen gasveld 2022; Addendum: update maart 2023. Kenmerk: TNO 2023 R10457, dd. 10 maart 2023.

Op dit moment is er geen informatie waardoor de conclusie van SodM ten aanzien van de veiligheid in Groningen zou veranderen. Ik constateer daarom dat het niet veilig is in Groningen.

PEGA aanbevelingen

De parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen (verder: parlementaire enquêtecommissie) concludeert dat de veiligheid van Groningers te lang genegeerd is. De parlementaire enquêtecommissie beveelt aan dat "*het nu zaak is dat de belangen van Groningers voorop worden gesteld. […] Groningers boven gas*."[5] Naar het oordeel van SodM moet dan ook het veiligheidsbelang van de Groningers voorop staan bij de beslissing van de minister.

Eerst voorzien in vraag naar laagcalorisch gas

GTS heeft op 31 januari 2023 een advies opgesteld over de inzet van het Groningenveld ten behoeve van de leveringszekerheid van gas.[6] GTS heeft voor het eerst het hoogcalorische gas vraag/aanbod meegenomen in de balans, waardoor de laag- en hoogcalorische gasmarkt tezamen wordt bezien.

GTS hanteert bij deze raming onder meer als uitgangspunt dat de som van de laag- en hoogcalorische gasvraag altijd afgedekt moet worden en GTS legt dit uitgangspunt uit als "*het hoogcalorische gas aanbod wordt eerst ingezet voor het voldoen van de hoogcalorische gas marktvraag. Dat is in lijn met de definitie van de leveringszekerheid […]*."[7]

SodM vat dit uitgangspunt van GTS op dat het hoogcalorische gas eerst wordt aangeboden aan de afnemers van hoogcalorisch gas en wat er overblijft wordt vervolgens beschikbaar gesteld voor conversie (naar laagcalorisch gas). SodM ziet dat anders en is van mening dat eerst had moeten worden voorzien in het voldoen aan de vraag naar laagcalorisch gas. Ook heeft GTS niet duidelijk gemaakt of en zo ja, in welke mate veiligheidsrisico's ontstaan als onverhoopt niet alle afnemers van hoogcalorisch gas beleverd kunnen worden.

Het begrip leveringszekerheid gaat uit van de Nederlandse kwaliteitsloze gasmarkt waarin geen onderscheid wordt gemaakt tussen hoog- en laagcalorisch gas. Dat betekent volgens SodM echter niet dat GTS bij het opstellen van de raming zelf kan bepalen dat zij voorrang verleent aan de afnemers van hoogcalorisch gas boven de afnemers van laagcalorisch gas, zoals GTS heeft gedaan in haar advies van 31 januari 2023.

[5] Parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen, https://www.tweedekamer.nl/kamerleden_en_commissies/commissies/peag p. 84 conclusies.
[6] GTS, advies benodigde Groningencapaciteit en -volumes ten behoeve van de leveringszekerheid voor gasjaar 2023-2024.
[7] GTS advies, p. 14. Vanwege de (aanhoudende) geopolitieke situatie, heeft GTS in dit advies voor het eerst hoogcalorische gas vraag/aanbod-balans meegenomen, naast de laagcalorische gas vraag/aanbod-balans.

Volgens SodM had GTS bij het opstellen van de raming voorrang moeten geven aan eindafnemers van laagcalorisch gas, zoals huishoudens. GTS is namelijk bij het opstellen van de raming gebonden aan de wettelijke prioritering van de verschillende categorieën eindafnemers bij het beoordelen van de leveringszekerheid in de raming. De wetgever heeft in artikel 1.3a.4, van de Mijnbouwregeling – in lijn met de Verordening 2017/1938[8] – bepaald dat huishoudens bovenaan staan. Uit de Verordening volgt dat deze eindafnemers bijzonder kwetsbaar zijn en moeten worden beschermd tegen de negatieve effecten van verstoringen in de gaslevering.[9]

Daarnaast stelt de Mijnbouwwet in artikel 52d dat de minister het veiligheidsbelang en het maatschappelijk belang dat verbonden is aan het niet kunnen voorzien van eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas. Zowel in het veiligheidsbelang als in het maatschappelijk belang zien enkel op de afnemers van laagcalorisch gas. Het betrekken van de veiligheidsrisico's en maatschappelijk belang van eindafnemers van hoogcalorisch gas worden expliciet buiten beschouwing gelaten.

Dat deze constateringen betekenen dat het beschikbare hoogcalorische gas moet worden geconverteerd naar laagcalorisch gas en dus niet ter beschikking kan worden gesteld aan eindafnemers van hoogcalorisch gas, maakt de situatie niet anders. Er is daarnaast ook geen indicatie dat er veiligheidsrisico's zouden ontstaan als niet alle afnemers van hoogcalorisch gas zouden kunnen worden voorzien. In tegendeel, eindafnemers van hoogcalorisch gas hebben het afgelopen jaar bewezen dat zij adequaat kunnen reageren op een lager aanbod van hoogcalorisch gas op de markt. Zo is het volume van de gasmarkt fors gereduceerd als gevolg van (de te betalen) hoge prijzen zonder dat dit veiligheidsvraagstukken heeft opgeleverd.[10] Er is naar het oordeel van SodM dan ook geen reden om in een integrale analyse de hoogcalorische gasmarkt voorrang te geven op de laagcalorische gasmarkt.[11]

SodM constateert dat GTS de minimalisering van de winning van gas uit het Groningen-gasveld door GTS in acht moet nemen.[12] In dat verband moet GTS alle beschikbare middelen en methoden betrekken die de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas uit het Groningen-gasveld minimaliseren. Dat betekent volgens SodM dat het hoogcalorische gas primair moet worden ingezet voor conversie naar laagcalorisch gas om te voorkomen dat laagcalorisch gas uit het Groningen-gasveld moet worden gewonnen. Nu GTS het aanbod van hoogcalorisch gas eerst aanbiedt aan afnemers van hoogcalorisch gas, voldoet dat niet aan de vereisten van de Gaswet.

---

[8] EU Verordening 2017/1938 betreffende maatregelen tot veiligstelling van de gasleveringszekerheid, overweging 23-24.
[9] Zie ook Tweede Kamer, vergaderjaar 2017-2018, Wijziging van de Gaswet en van de Mijnbouwwet betreffende het minimaliseren van de gaswinning uit het Groningenveld, 34 957, nr. 3, p. 4.
[10] Zie Kamerbrief, Winter Briefing Taskforce monitoring ombouw laagcalorische markt in het buitenland kenmerk: PDGGO-DSGG / 26340819, d.d. 6 maart 2023.
[11] SodM merkt op dat er lijkt te worden gerekend met de vraag van gas voor de gascrisis en met het aanbod van na de gascrisis. Weliswaar wordt rekening gehouden met een scenario waarin de vraag 10% lager uitvalt, maar dit is nog steeds aanzienlijk minder dan de afname aan de vraagkant die afgelopen jaar is gerealiseerd. De gasmarkt heeft daarmee aangetoond dat het adequaat kan reageren op een lager aanbod van gas op de markt.
[12] Artikel 10a, eerste lid, onderdeel q, en het veertiende lid, van de Gaswet.

SodM wijst u op andere manieren om de leveringszekerheid te waarborgen, zodat het Groningen-gasveld zo spoedig mogelijk wordt gesloten. Gedacht kan worden aan het verminderen van de industriële vraag. GTS verwijst hier ook naar als optie.[13] Een andere manier is om op te schakelen naar niveau 2 ('vroegtijdige waarschuwing') van het Bescherm- en Herstelplan Gas. Het is aan u om af te wegen of u bereid bent om gebruik te maken van het Bescherm- en Herstelplan Gas op het moment dat er een fysiek tekort aan gas ontstaat. In uw Kamerbrieven heeft u al aangegeven dat het Bescherm- en Herstelplan Gas wordt ingeroepen in een *worst case scenario* (zoals tekorten die ontstaan bij een grote en langdurige onderbreking in de aanvoer van Russisch gas).[14]

Advies GTS verhoogt onzekerheid sluiting

In haar advies concludeert GTS ook dat zij geen advies meer kan geven over een nieuwe sluitingsdatum van het Groningen-gasveld. Waarschijnlijk moet het veld nog jaren open blijven om onder de huidige geopolitieke omstandigheden aan de capaciteits- en volumevraag van de gasmarkt te kunnen voldoen. In dat verband verwijst SodM naar figuur 3 (op pagina 14) in het advies van GTS (ter referentie hieronder weergegeven) waaruit volgt dat het in ieder geval tot 2030 kan duren voordat het Groningen-gasveld niet meer nodig zou zijn om te voldoen aan de capaciteitsvraag van beide markten gezamenlijk.

Een dergelijke structurele en grote toename van de onzekerheid over de sluiting van het Groningen-gasveld vergroot de onzekerheid voor de inwoners van Groningen en staat haaks op de belofte van het kabinet om het gasveld in 2023, uiterlijk 2024, volledig te sluiten. Deze extra onzekerheid verslechtert de veiligheid voor de inwoners van Groningen. Naar het oordeel van SodM is dat niet acceptabel.

[13] GTS, advies benodigde Groningencapaciteit en -volumes ten behoeve van de leveringszekerheid voor gasjaar 2023-2024, p. 12.
[14] Zie bijv. Tweede kamer, vergaderjaar 2022-2023, brief van de staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat 33 529, nr. 1065, p. 4.

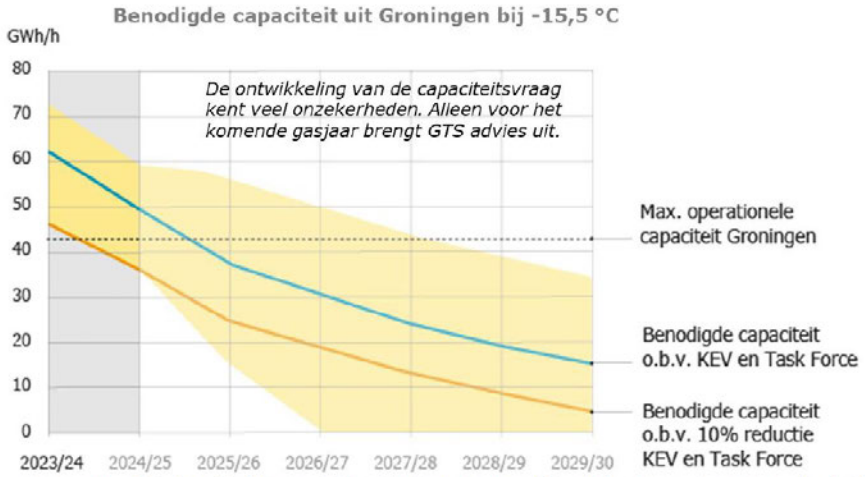

Figuur 3: De verwachte benodigde capaciteit op het Groningenveld ten behoeve van leveringszekerheid voor gasjaar 2023/2024 tot en met gasjaar 2029/2030. Hierbij wordt er gerekend volgens de infrastructuurnorm, dus met een uitval van gasopslag Norg. Hierin zijn twee scenario's volledig weergegeven met een doorgetrokken lijn en de variaties in de overige onderzochte scenario's weergegeven middels de gele onzekerheidsmarge. Voor meer informatie, zie tekst.

Belofte maakt schuld

Het zo spoedig mogelijk definitief sluiten van het Groningen-gasveld staat sinds 2018 centraal.[15] In het vaststellingsbesluit voor 2022/2023 nam u daartoe concrete stappen: "*vanaf april 2023 worden zes productielocaties gesloten*". Ook in Kamerbrieven herhaalde u dit standpunt: "*het is mijn intentie om in het najaar van 2023 of uiterlijk 2024 de gaswinning uit het Groningenveld definitief te beëindigen*".[16]

SodM raadt u aan om uw voornemen waar te maken aan de inwoners van Groningen en over te gaan tot het sluiten van zes productielocaties vanaf april 2023. Het belang van de veiligheid van de inwoners van Groningen bij de sluiting van het Groningen-gasveld is daarbij zwaarwegend.

Zoals uit de SDRA analyse van TNO blijkt heeft het wel of niet open houden van de zes productielocaties geen invloed op de gebouwveiligheid[17]. Echter, de veiligheid van de mensen in Groningen mag niet verengd worden tot gebouwveiligheid. Zoals de parlementaire enquêtecommissie het verwoordt: "*Veiligheid gaat over meer dan alleen stenen*". Naar het oordeel van SodM zal het openhouden van de clusters de veiligheid van de Groningers verslechteren. Het niet tegemoet komen aan uw voornemen richting de inwoners van Groningen laat de onzekerheid voor een deel van de inwoners van Groningen verder toenemen, waardoor de veiligheid van de inwoners van Groningen verslechtert.

[15] Sinds de inwerkingtreding van de Wet minimalisering van de gaswinning uit het Groningenveld, Stb. 2018 371.
[16] Bijv. Tweede Kamer, vergaderjaar 2022-2023, brief van de staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat, 33 529, nr. 1065, p. 1.
17 TNO (2023). Publieke seismische dreigings- en risicoanalyse Groningen gasveld 2022; Addendum: update maart 2023. Kenmerk: TNO 2023 R10457, dd. 10 maart 2023.

Meer onzekerheid heeft grote impact op de gezondheid van en de gezondheidsrisico's voor de inwoners in Groningen. Dat blijkt onder meer uit het rapport van de parlementaire enquêtecommissie en het onderzoek van het Gronings Perspectief.

Uit het rapport van de parlementaire enquêtecommissie volgt dat de versterkingsoperatie wordt gekenmerkt door het verbreken van gedane beloften. De parlementaire enquêtecommissie constateert dat de loze beloften telkens een teleurstelling zijn en wekken de indruk dat Groningers niet serieus worden genomen. Sterker, de parlementaire enquêtecommissie meent dat het belangrijk is om het patroon van 'beloften doen, maar deze niet kunnen waarmaken' te doorbreken. De parlementaire enquêtecommissie concludeert dat "*de belangen van de Groningers structureel genegeerd zijn. Het is nu zaak dat de belangen van Groningers voorop worden gesteld. […] Groningers boven gas*."[18]

Ook blijkt uit onderzoek van het Gronings Perspectief over 2021 en 2022 dat het doen van loze beloften en het niet nakomen van beloften door de overheid bijdragen aan een gering vertrouwen in de overheid (30% van de respondenten). In dat verband noemen enkelen de overheid zelfs een onbetrouwbare partner omdat de regels steeds veranderen en er niet vanuit kunnen gaan dat beleid ook wordt doorgezet.[19]

Meerdere malen is de belofte gedaan om de gaswinning zo snel mogelijk af te bouwen. Het is de plicht van de overheid om er alles aan te doen om dit voornemen ten dienste van de inwoners van Groningen na te komen. Concreet betekent dit sluiting van de zes productielocaties per 1 april 2023, zoals afgelopen jaar opgenomen in het vaststellingsbesluit voor dit gasjaar. Ook betekent dit dat er alles aan gedaan moet worden om het Groningengasveld in 2023 of uiterlijk in 2024 te sluiten. Dat blijkt ook uit het rapport van de parlementaire enquêtecommissie: "*Boven alles staat de morele verplichting van het kabinet om de belofte gestand te doen om het Groningenveld te sluiten in 2023 of uiterlijk 2024*".

[18] Parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen, https://www.tweedekamer.nl/kamerleden_en_commissies/commissies/peag p. 84 conclusies.
[19] Gronings Perspectief – fase 3, 31 januari 2023, De psychosociale impact van de gaswinningsproblematiek op bewoners in 2021 en 2022: Eindrapport Gronings Perspectief fase 3 - Gronings Perspectief, p. 93-94.

Oordeel en advies

Naar mijn oordeel is de veiligheid in Groningen momenteel onvoldoende geborgd. Voor het herstel van het vertrouwen van de inwoners in Groningen en gezien de doelstelling uit de Wet minimalisering van de gaswinning in Groningen, is het noodzakelijk om het Groningen-gasveld zo spoedig mogelijk te sluiten.

Bovendien lijkt het niet noodzakelijk om de productielocaties open te houden voor het kunnen voldoen aan de leveringszekerheid van de laagcalorische gasmarkt. Ook is niet onderbouwd of en zo ja, in welke mate veiligheidsrisico's ontstaan als onverhoopt niet alle afnemers van hoogcalorisch gas beleverd kunnen worden. Het afgelopen jaar is immers gebleken dat er geen veiligheidsvraagstukken zijn ontstaan als gevolg van tekorten op de hoogcalorische gasmarkt en de gestegen gasprijzen.

Ik verwacht dat de impact van het openhouden van de productielocaties op de veiligheid van de inwoners van Groningen groot zal zijn. Ik adviseer u dan ook om niet terug te komen op uw voornemen om de zes productielocaties vanaf 1 april 2023 te sluiten, zoals opgenomen in het vaststellingsbesluit 2022/2023. Ik zal dit voorjaar u nog separaat adviseren omtrent het zo snel mogelijk sluiten (in 2023 of uiterlijk 2024) van het Groningengasveld.

Hoogachtend,

[redacted]